

JAMES HOLLIS

În umbra lui Saturn

DESPRE RĂNIREA ȘI VINDECAREA BĂRBAȚILOR

Traducere din limba engleză de
ANDREI GĂITĂNARU

Ediție adăugită și revizuită

EDITURA HERALD
București

CUPRINS

PREFAȚĂ	XI
INTRODUCERE	11
1. Moștenirea saturniană: Juguri, roluri, așteptări	19
2. Groaza de dragon: Femeia interioară și femeia exterioară	41
3. Necesara rănire: Rituri de trecere	87
4. Foamea de Tată	117
5. Vindecând sufletele bărbaților	141
<i>Cele 8 Secrete</i>	141
<i>Complexul Matern / Sarcina Tatălui</i>	154
<i>Ce este vindecarea și cine este vindecătorul?</i>	157
<i>7 pași către vindecare</i>	162
BIBLIOGRAFIE	191
INDEX	197

„Amintește-ți, ai ajuns aici înțelegând necesitatea de a te confrunta cu tine însuși, doar cu tine însuși. De aceea, mulțumește-i oricui îți oferă această oportunitate.”

Gurdjieff, *Întâlniri cu oameni remarcabili*¹

¹ *Întâlniri cu oameni remarcabili*, G. I. Gurdjieff, Editura Curtea Veche Publishing, București, 2019. În original, *Meetings with remarkable men*. A se vedea și colecția de autor Gurdjieff apărută la Editura Herald: *În căutarea ființei* (2016), *Viața e reală doar atunci când „Eu sunt”* (2015), *Viziuni din lumea reală* (2014). (N. red.)

PREFAȚĂ

Cartea pe care tocmai vă pregătiți să o citiți este un răspuns. Atunci când a văzut lumina tiparului, pe 1 aprilie 1994, *Under Saturn's Shadow. The wounding and healing of men* (trad. rom. *În umbra lui Saturn*) venea ca o replică adresată lui *Iron John* (carte publicată în limba română, la Editura Herald, cu același titlu), studiul dedicat, în 1990, de Robert Bly, problematicii identității masculine. Aceasta din urmă avusese un succes răsunător, stând pentru 62 de săptămâni în The New York Times Best Seller List. Ceea ce poate fi surprinzător pentru o carte de psihologie analitică jungiană, care nu se ferește să folosească un aparat conceptual de specialitate, fapt ce nu este de mirare când vine vorba despre un autor care știe să se adreseze sufletului, nu doar minții. Cartea lui Robert Bly se folosește din plin de poezie și, prin intermediul interpretării unei povești culese de Frații Grimm, se scufundă în apele adânci ale bărbatului neîmblânzit, ape care își revendicau demult niște scufundători pricepuți. De aici poate și succesul ei. Cartea a stat și la baza accelerării procesului de coagulare a mișcării bărbaților din acea perioadă, mai cu seamă în Statele Unite ale Americii. Era vorba despre întâlniri la care participau mii de bărbați, adunați pentru a îi asculta pe Robert Bly, James Hillman și Michael Meade, cei trei bătrâni înțelepți ai aceluia context, care însușeau nevoia de aprofundare a problematicii masculinității sau despre grupuri mai restrânse care se întâlneau în jurul focului ori în săli de curs pentru a oferi cadrul în care bărbații să poată împărtăși probleme specifice masculinității pe care încercau să o înțeleagă și să o integreze. Motorul din spatele acestor adunări era nevoia bărbaților de

a înțelege ce înseamnă masculinitatea, de a descoperi libertatea de a trăi o viață care nu mai este în totalitate supusă așteptărilor celorlalți, de a înțelege și de a gestiona frica de mamă și de feminitate, de a descoperi ce înseamnă cultivarea răbdării, a capacității de a îndura frustrarea și de a accepta suferința. Prin aceasta din urmă, a învăța să fie în contact cu feminitatea interioară, adică a învăța să simtă, să fie în contact cu emoțiile. Poezia era una dintre principalele căi de acces către procesul de maturizare emoțională. Și poate că nu a fost deloc întâmplător faptul că *Dead Poets Society*, filmul care a apărut în 1989, vorbea tocmai atunci, în perioada nașterii mișcării bărbaților, despre nevoia băieților de a avea parte de un rit de trecere, de un proces de maturizare emoțională, prilejuit de un profesor, de un bătrân înțelept, care, prin chiar intermediul poeziei, al simțirii, al emoției, să le permită accesul către lumea adultului.

Însă lucrurile nu au mers doar înspre bine. În interiorul mai multor grupuri s-a făcut simțită ispita puterii. Unii facilitatori sau terapeuți au cedat tentației de a controla și de a se asigura că întâlnirile sunt întotdeauna despre *puterea lor* de a ajuta. Unele articole și publicații ale perioadei respective au relatat astfel de episoade, au vorbit despre cât de ușor unele grupuri s-au transformat în mici culte conduse de câte un guru luat pe sus de mirajul puterii. Pentru mulți, apartenența la un astfel de grup se transformase într-un fel de garanție a vindecării. Iar mantra de căpătâi era una de tipul „nu există mântuire în afara grupului bărbaților”. De asemenea, unii bărbați au căzut în beția masculinității. După ce o viață întreagă s-au adaptat social – jucând rolul „băiatului bun”, care ascultă de cerințele mamei, ale societății, ale corporației și care, în esență, se teme de femei – unii bărbați s-au adăpat *peste măsură* din preaplinul neîmblânzirii și au fost luați pe sus de impulsuri, au fost posedați de viața sălbatică din ei. Iarăși, poate că nu este întâmplător faptul că *Fight Club*, filmul lui David Fincher, a apărut în 1999, adică într-o perioadă în care problematica grupurilor masculine era în toi, fiindu-i adresat un discurs critic din ce în ce mai articulat, care răzbate și în respectivul film. Căutând să stabilească o legătură cu arhetipul Bărbatului neîmblânzit, care nu este *cu totul* supus regulilor sociale,

unii dintre cei care participau în grupurile de bărbați au ajuns să fie dominați, mai degrabă, de arhetipul Omului sălbatic, cel care nu este în contact cu normele sociale pentru că este mereu hăituit de frică și mereu înclinat să recurgă la putere. Așa se face că unele grupuri dedicate problematicii masculinității au devenit, de fapt, un fel de celule paramilitare animate de frica de feminitate și de o nevoie de putere adesea manifestată ca independență absolută.

Ca atare, cartea lui James Hollis este un răspuns adresat efectului pe care *Iron John* l-a provocat în societatea americană a anilor '90. În *umbra lui Saturn* atrage atenția asupra faptului că bărbatul este mereu pândit de complexul puterii câtă vreme frica de feminitate nu este conștientizată și integrată printr-un proces psihoterapeutic individual prin care să fie realizată eliberarea de sub complexul matern.

Într-un fel, contribuția lui James Hollis pe marginea acestui subiect are ceva din înălțimea și acuitatea lucrării *Psihologia abisală și noua etică*, publicată pentru prima oară în 1949, prin care analistul jungian Erich Neumann sublinia că procesul individual de vindecare și de transformare reprezintă cea mai importantă contribuție pe care fiecare dintre noi o poate aduce colectivității. Așa cum Erich Neumann spune că doar prin conștientizarea și integrarea aspectelor noastre de umbră și a răului din noi putem să ne aducem contribuția la realizarea unei lumi mai bune, la fel James Hollis atrage atenția asupra faptului că doar prin travaliul terapeutic individual, doar prin sinceritatea cu privire la propria lor viață, pot ieși bărbații de sub jugul complexului saturnian al puterii. Sigur, spune el, grupurile terapeutice pentru bărbați sunt folositoare, îi pot ajuta pe participanți să își exprime emoțiile, să conștientizeze și să depășească anumite situații dificile de viață, să își consolideze un anumit sentiment al apartenenței. Însă transformarea veritabilă nu se mai poate întâmpla decât în procesul terapeutic, al cărui cadru a preluat funcția riturilor transformatoare de trecere din cadrul societăților de dinainte de revoluția industrială.

Un alt motiv pentru care cartea lui James Hollis este importantă este acela că, vorbind despre jugurile atributelor masculinității, *În umbra lui Saturn* face mai clar faptul că ceea ce numim

„masculinitate” și „feminitate” reprezintă un set de atribute născute din necesități cotidiene și adâncite prin practică normată cultural de-a lungul a zeci de mii de ani. Or, ceea ce James Hollis evidențiază este că tocmai această presiune a modelelor culturale este ceea ce îl pune pe bărbat – așa cum sunt puse și femeile – sub jugul complexului puterii, *sub* umbra lui Saturn, adică sub înrăurirea complexului puterii. Complex care are o influență enormă asupra psihicului bărbatului câtă vreme rămâne în inconștient și nu este scos în niciun fel la lumina conștiinței.

Am putea spune că *Iron John* și *În umbra lui Saturn* formează un diptic. Se începe cu cartea lui Robert Bly (*Iron John*) pentru că ea explică premisa fundamentală: autonomizarea psihică nu se poate realiza fără eliberarea de sub confortul dominator și inconștient exercitat asupra psihicului bărbatului de complexul matern. Această eliberare este trăită ca o chemare la călătorie. Însă ea are ca efect și trăirea unui sentiment de alienare, de a fi aruncat în lume. Iar acest lucru oferă și premisa unei suferințe conștiente și transformatoare, prin care bărbatul își conștientizează limitele și prin care poate intra în contact cu capacitatea lui profundă de a simți, de a avea emoții și de a forma o relație cu Sinele sau cu Divinul.

Cartea lui James Hollis vine cu o completare, care semnalează realizarea unui salt calitativ: „chemarea la călătorie nu este o justificare pentru narcisism”. Dacă Robert Bly arată că autonomizarea psihicului masculin *dă naștere* în fiecare bărbat capacității de a simți, de a fi în contact cu propria vulnerabilitate și de a realiza relația cu Sinele, James Hollis accentuează faptul că autonomizarea psihicului masculin *nu se poate realiza fără* aprofundarea capacității de a simți, de a fi în contact cu propria vulnerabilitate și, în cele din urmă, cu Sinele. Este un raport aproape răsturnat și complementar: de la *autonomizare către simțire* la *simțire întru desăvârșirea autonomizării*. Specific problemelor care țin de natura sufletului, esența se ascunde în prepoziții, adică în relații.

Andrei Găitănanu

INTRODUCERE

Această carte a apărut în urma unei conferințe susținute la Philadelphia Jung Center, în aprilie 1992. Conferința respectivă s-a lăsat îndelung așteptată. Am evitat în mod intenționat subiectul timp de un deceniu deși, ca analist jungian, suferința bărbaților, aspirațiile acestora și vindecarea lor mă preocupau din ce în ce mai mult. Acum 12 ani, în practica mea de cabinet, raportul dintre femeile și bărbații aflați în analiză era de 9 la 1. În acest moment lucrez în cabinetul meu mai mult cu bărbați decât cu femei, raportul fiind de 6 la 4. Cred că această schimbare are loc și în cabinetele altor terapeuți și probabil că motivele pentru care acest lucru se întâmplă au contribuit și la amplificarea mișcării de emancipare a bărbaților. Am evitat subiectul, pentru că atât de multe aspecte păreau a sta sub semnul unei transformări continue. Consideram că pe această temă putea ieși în cel mai bun caz o vastă lucrare academică și de purificare emoțională, iar în cel mai rău caz o apariție editorială în stilul *pop-psych*¹, de care aș fi fost dezgustat.

Mă preocupă foarte mult vindecarea și transformarea indivizilor. Această muncă este de obicei atât de intensă, atât de profund personală, încât este adesea ușor să uiți de lumea largă și de vastele probleme sociale din care toți facem parte

¹ Abreviere pentru *popular psychology*, „psihologie populară”. (N. tr.)

și prin care cu toții suntem răniți. Dar mi-a devenit din ce în ce mai clar faptul că poveștile personale ale bărbaților se suprapun și prezintă motive asemănătoare. Așa cum femeile au descoperit înaintea noastră, și eu am început să-mi dau seama treptat că pentru bărbați experiența colectivă este, de asemenea, o parte inevitabilă a poveștii lor personale. Ițele fundamentale ale poveștii personale și ale mitologiei colective se împletesc în formarea caracterului individual.

Desigur, până acum au apărut multe cărți bune despre diverse aspecte ale problematicii cu care se confruntă bărbații moderni. În această carte voi face din când în când referire la ele în mod direct, conștient și cu recunoștință. Cu toții facem parte din lupta pentru integrarea în comunitate și fiecare dintre vocile noastre are un ton diferit. Nu îmi propun să ofer o contribuție originală la problematica academică a masculinității, ci mai degrabă, să abordez chestiuni complexe pentru a le distila, pentru a le integra și pentru a le exprima în termeni care pot fi înțeleși de cât mai mulți. De asemenea, mă bazez pe experiența clinică cu bărbați aflați în terapie. Aceștia le sunt recunoscători pentru permisiunea de a folosi materialul lor.

Ca atare, scopul acestei cărți, *În umbra lui Saturn*, este acela de a oferi o viziune sinoptică asupra rănirii și vindecării bărbaților, de a examina cum s-au așezat în această privință lucrurile în ultimul deceniu al acestui secol.¹

Însă, mai mult decât atât, scopul acestei cărți este împărtășirea unui fel de mărturisiri pe care am evitat timp de mai mulți ani să o fac, nu doar pentru că această problematică părea a fi atât de mult în schimbare, ci și pentru că la rândul meu am suferit de pe urma unei vieți trăite „sub umbra lui Saturn”, nefiindu-mi întotdeauna clar unde mă aflu în relație

¹ Cartea a fost publicată pentru prima dată în 1994. (N. red.)

cu propria mea natură masculină. Soarta a vrut ca eu să mă nasc bărbat. Timp de mai mulți ani, am considerat această întâmplare și consecințele ei ca fiind de la sine înțelese și am crezut că este mai degrabă înspăimântător decât eliberator să încerc să ies din această umbră saturniană. În paginile care urmează, mă voi referi din când în când la exemple autobiografice, nu pentru a mă răsfăța, ci pentru că le consider tipice și reprezentative. Așa cum a remarcat pictorul Tony Berlant, „cu cât o operă de artă este mai personală și mai introspectivă, cu atât mai universală ea devine”¹.

Concentrându-mă asupra problemelor specifice bărbaților, nu intenționez să minimalizez rănilor femeilor. Noi, cei de sex bărbătesc, le datorăm o profundă recunoștință acelor femei care s-au făcut auzite, nu doar pentru a-și exprima propria durere impusă de cultura noastră sexistă, ci și pentru a-i elibera pe bărbați spre a fi mai deplin ei înșiși. Acest *cri de coeur*² al femeilor i-a ajutat pe bărbați să privească mai conștient spre propria lor rănire și, în consecință, ne este tuturor mai bine. Exemplul femeilor care se luptă pentru a se elibera din aspectele de umbră ale colectivului le dă curaj și îi obligă pe bărbați să facă la fel. Dacă bărbații nu vor ieși din întuneric, ei vor continua să rănească femeile și să se rănească unul pe celălalt, iar lumea nu va putea fi niciodată un loc în care să ne simțim în siguranță sau care să fie un mediu sănătos. Ca atare, această muncă pe care o facem nu este doar pentru noi înșine, ci și pentru cei din jurul nostru.

La mijlocul secolului trecut, teologul danez Søren Kierkegaard sublinia faptul că nu putem opri din îmbătrânire, ci putem doar să acceptăm că vom pieri.³ Forțele inconștientului,

¹ Peter Clothier, „Hammering Out Magic”, în *Art News*, p. 113.

² Fr. pentru „strigăt profund, apăsător, din inimă”, „protest plin de patimă”. (N. red.)

³ *The Journals of Kierkegaard*, p. 165.

instituțiile publice și ideologiile care ne conduc viața au un asemenea momentum inerțial, încât nu putem spera să producem schimbări rapide în societate și în rolurile de gen ale acesteia. Cu toate acestea, prima cerință este ca bărbații să devină conștienți de faptul că sunt teribil de răniți. Trauma lor neconștientizată îi face să se rănească în mod repetat pe ei înșiși și, de asemenea, să rănească femeile. Adesea m-a frapat modul în care femeile nu au avut cum să nu ajungă să îi urască pe bărbații care le abuzează și aproape în aceeași măsură, m-a intrigat cât de mult ajung bărbații să se urască și să se teamă unii de alții.

Ca atare, aceasta este o carte care se bazează pe munca multora, în scopul de a-i aduce pe bărbați la un nivel mai înalt de conștientizare și pentru a dezvolta dialogul care trebuie să se întâmple în vederea vindecării. *Imago*-urile¹ care în mod conștient

¹ „Imago” este unul dintre conceptele cele mai importante ale psihologiei analitice, fără de care nu se poate ajunge la o înțelegere adecvată a celorlalte concepte fundamentale: „arhetip”, „complex”, „obiect”, „subiect” etc. Conceptul de „imago”, distinct față de cel de „image”, este folosit pentru a permite diferențierea dintre realitatea obiectivă a unei persoane sau a unui obiect de perceperea subiectivă a importanței acestuia. Se poate spune, din acest punct de vedere, că *imago*-ul este mai mult o reprezentare a unui complex subiectiv decât o reprezentare a unui obiect. El este, ca atare, mai mult o imagine a relației subiective cu obiectul, decât o imagine a obiectului (Carl Gustav Jung, *C.W.* 6, par. 812). Și mai important, *imago*-urile mediază relația cu arhetipul: ele sunt efecte ale experienței personale combinate cu trăirea unui arhetip din inconștientul colectiv, care se află în nucleul complexelor din inconștientul personal. Altfel spus, Arhetipul în sine, care nu poate fi niciodată experimentat în mod direct, fiind o realitate a inconștientului colectiv, poate fi re-prezentat prin intermediul unui *imago* care contribuie la „aducerea” lui la nivelul conștiinței. De exemplu, Arhetipul Tatălui, aflat în nucleul complexului patern, poate fi re-prezentat prin intermediul *imago*-ului format de experiența, încărcată afectiv, avută cu tatăl personal. Putem spune că tatăl biologic și/sau emoțional este un *imago*, întotdeauna parțial (fiind mărginit de cantitatea și calitatea experiențelor noastre) al Arhetipului Tatălui. La rândul său, Arhetipul dă sens fiecărei experiențe subiective trăite altături de tatăl biologic sau emoțional, așezând-o sub categoria „Tatălui”. Putem vorbi, ca atare, despre o importantă circularitate: Arhetipul dă sens experiențelor noastre emoțional-subiective, în timp ce cumulara acestor experiențe formează un *imago* ce re-prezintă aspecte ale Arhetipului. (*N. tr.*)

sau inconștient ne guvernează viețile, pot fi perlaborate¹ doar prin intermediul suferinței personale, individuale, dar capacitatea crescândă a bărbaților de a-și mărturisi jalea și furia, de a se angaja tot mai mult în a conversa unii cu ceilalți, va ajuta de asemenea, la vindecarea răniilor acestei lumi.

Îl invit pe cititor (fie el sau ea) să se transpună în călătoria descrisă aici. Pentru femei, de exemplu, descrierea luptei cu complexul matern poate fi utilă în înțelegerea acelei ciudate ambivalențe care pare să-i afecteze pe bărbații din viețile lor. Călătoria masculină presupune întâlnirea cu multe obstacole, cu multe pericole. Rigoarele și sarcinile care ne atrag atenția sunt cele pe care, cel mai probabil, le trăim într-un mod semnificativ. Nu este adevărat că ceea ce nu știm nu ne poate răni; dimpotrivă, ceea ce nu știm ne rănește profund. Precum Samson, putem dărâma orbește templul peste noi înșine.

Pentru ca fiecare dintre noi să devină mai conștient de transformările și de chinurile prin care trec bărbații, sunt obligat să divulg secrete ale masculinității. Le dezvălui pentru ca femeile să înțeleagă mai bine. Iar unele dintre aceste secrete le pot fi necunoscute chiar și unora dintre bărbați, deși mă îndoiesc sincer că se va găsi vreun bărbat dintre cei care vor citi această carte care să nu fie de acord cu faptul că aceste secrete trimit către răniile pe care le-a purtat în inima sa însingurată și înspăimântată. Dacă nu putem pune capăt rănirii și fricii, am putea, cel puțin, să punem capăt izolării.

*

Titlul acestei cărți face aluzie la faptul că bărbații, la fel ca femeile, trudes mereu sub umbra grea a ideologiilor, unele

¹ În psihologie, termen de specialitate care desemnează travaliul psihic prin care subiectul acceptă anumite elemente refulate și se eliberează de mecanisme comportamentale repetitive. (*N. red.*)

conștientizate, altele moștenite din familie și din grupul etnic, iar altele, parte a țesăturii istoriei unei națiuni și a solului ei mitic. Această umbră apasă opresiv asupra sufletului. Bărbații trudes sub greutatea acestei poveri, oprimați și vătămați în spirit. Experiența acestei umbre împovărătoare este saturniană. Definițiile a ceea ce înseamnă rolurile și așteptările pe care le avem de la masculinitate, competiția și animozitatea, rușinarea și devalorizarea multora dintre bunele calități și abilități ale bărbaților contribuie toate la amplificarea acestei greutăți zdrobitoare. Povara aceasta a existat dintotdeauna, dar bărbații curajoși ai zilelor noastre încep să pună la îndoială necesitatea de a trăi sub greutatea ei.

Saturn a fost zeul roman al agriculturii. Pe de o parte, ca zeu al Generării, el a contribuit la crearea civilizației romane timpurii. Pe de altă parte, el a fost asociat cu un șir de povestiri sumbre și sângeroase. Încarnarea sa grecească anterioară, Cronos, s-a născut din principiul masculin Uranus și din principiul feminin Ge sau Gaia. Uranus își ura copiii, pentru că se temea de potențialul lor. Legenda ne spune că el a fost „primul care a urzit acțiuni rușinoase”¹. Soția sa, Gaia, a făurit o seceră și l-a convins pe Cronos să-și atace tatăl. Cronos a lovit și a tăiat falusul tatălui său. Din picăturile de sânge care au căzut pe pământ s-au născut giganți înfricoșători. Marea stropită de lichid seminal și fecundată a dat naștere Afroditei, al cărei nume înseamnă „născută din spumă”².

Cronos-Saturn și-a înlocuit tatăl și a devenit un tiran la fel de mare. Ori de câte ori el și consoarta sa, Rhea, zămisleau copii, el îi mânca. Singurul copil care s-a sustras acestei sorti a fost Zeus. La rândul său, Zeus a condus o revoltă împotriva propriului tată, urmată de un război de 10 ani. Odată cu triumful

¹ *Crowell's Handbook of Classical Literature*, p. 109.

² *Ibidem*, p. 41.

lui Zeus, multe forțe civilizatoare și-au făcut apariția, dar și el a căzut pradă complexului puterii și a devenit tiranic¹.

Astfel, povestea lui Cronos-Saturn este una despre putere, gelozie, nesiguranță, violență față de principiul Erosului, față de capacitatea de a genera și față de pământ. Așa cum a remarcat cândva Jung, acolo unde domnește puterea, lipsește iubirea². Odată cu marea capacitate de emancipare pe care o reprezintă zeii, asistăm și la degenerarea acesteia în complexul puterii. Puterea în sine este neutră, dar fără Eros, ea este bântuită de frică și de ambiție compensatorie, împinsă către extreme violente. După cum a observat Shakespeare: „Neliniștit e capul care poartă o coroană”³.

De-a lungul istoriei, majoritatea bărbaților au crescut sub umbra acestei moșteniri saturniene. Au suferit de pe urma coruperii procesului de asumare a puterii, au fost conduși de frică, rănindu-se pe ei înșiși și pe alții. Bărbații din zilele noastre ar putea simți că nu există alternative, că moștenirea lui Saturn este singura variantă pe care o au la dispoziție. Eu nu cred asta.

În umbra lui Saturn este o carte oferită cititorului pentru a-l ajuta să identifice unele dintre multele moduri în care acest mit întunecat ne-a rănit sufletele. Speranța mea este că i-ar putea determina pe toți cei care o citesc să privească înăuntrul lor și să caute o mai mare libertate personală.

¹ Oprimarea lui Prometeu și a altora de către Zeus este bine cunoscută. Vezi, de exemplu, Edith Hamilton, *Mythology*, pp. 75-78.

² „Acolo unde domină iubirea, nu există voință de putere și unde domnește puterea, lipsește iubirea”, *Problema tipului atitudinal*, în „Două scrieri despre psihologia analitică”, *Opere Complete*, vol. 7, *Două eseuri de psihologie analitică*, OP 7, Editura Trei, 2007, par. 78, pp. 67-68. (N. tr.)

³ William Shakespeare, *Henry IV*, partea a II-a, scena 3, în *The Complete Works of Shakespeare*, Glenview, IL: Scott-Foresman, 1970.

Cele 8 secrete pe care bărbații le poartă în interiorul lor

1. Viețile bărbaților sunt la fel de mult guvernate de așteptări restrictive de rol precum sunt și viețile femeilor.
2. Viețile bărbaților sunt în mod esențial guvernate de frică.
3. Puterea femininului are o pondere imensă în economia psihică a bărbaților.
4. Bărbații complozează într-o conspirație a tăcerii al cărei scop este suprimarea adevărului lor emoțional.
5. Pentru că bărbații trebuie să o părăsească pe Mamă și pentru că ei trebuie să depășească complexul matern, rănirea lor este necesară.
6. Viețile bărbaților sunt violente pentru că sufletele lor au fost violate.
7. Fiecare bărbat poartă un dor profund pentru Tatăl său și pentru Tații săi tribali.
8. Dacă este ca bărbații să se vindece, ei trebuie să activeze în interiorul lor ceea ce nu au primit din altă parte.

1.

MOȘTENIREA SATURNIANĂ: JUGURI, ROLURI, AȘTEPTĂRI

„Omul s-a născut liber, dar pretutindeni trăiește în lanțuri”¹. Așa începea Jean Jacques Rousseau, în 1762, tratatul *Contractul Social sau Principiile Dreptului Politic*. Cu toții ne naștem liberi, purtând în noi germenii integrității și ai sănătății, după care „ni se întâmplă” viața. Din moment ce pentru împlinirea nevoilor de bază copiii depind de părinții lor și de cultura în care se nasc, ei sunt rapid înstrăinați de firea lor naturală. Cu toții suntem deprinși social să servim și să întreținem colectivul, structurile familiale și instituțiile sociale care au o viață proprie, dar care necesită, pentru susținerea lor, sacrificarea repetată a individului.

În textura oaselor noastre, în țesătura nervilor noștri, în culoarele memoriei, purtăm încă acel copil prețios. Care dintre noi, precum tânărul James Agee², nu s-a întins în iarbă, sub stele unei nopți de vară, minunându-se de misterul a toate câte sunt, ca un copil care intuiește marile întrebări ce se

¹ Jean Jacques Rousseau, *Contractul Social*, Editura Mondero, 2007, p. 24. (N. tr.)

² James Rufus Agee, romancier american, jurnalist, poet, scenarist și critic de film. În 1958, i-a fost acordat postum premiul Pulitzer pentru romanul său autobiografic *A death in the family*. (N. red.)

aștern dinaintea lui? „Vorbim acum despre serile de vară din Knoxville, Tennessee, de pe vremea când trăiam acolo, fiind cu succes deghizat față de mine însumi, în chip de copil”¹. În timp ce adulții, terminând cina, ieșeau afară, ajustau stropitorile de gazon și se așezau pe balansoarul scârțâitor de pe verandă, copilul care am fost aștea într-o reverie, până când

„somnul mă atrage cu un zâmbet blând: iar ceilalți mă promesc și mă tratează de la sine ca pe unul de-al lor și ca pe un membru îndrăgit al acelei case. Dar ei nu-mi vor spune, oh, nu, nu-mi vor spune, nici acum, nici altcândva... nu-mi vor spune cine sunt eu.”²

Rememorarea lucrurilor trecute, așa cum o face Agee, este replicată în viața fiecăruia dintre noi: minunea de a fi pe acest pământ care se rotește combinată cu cețurile încărcate deangoasă care plutesc pe drumul ce duce spre viitor și care ne fură bucuria vieții ce ne curge prin vene. Și unde s-a dus [minunea]? De ce această greutate, această durere a trupului, această oboseală sufletească, această blazare a creierului și a oaselor? Ce s-a întâmplat cu acel copil speriat, dar plin de sine? El trăiește încă în momentele de spontaneitate, în „singuraticul impuls al încântării”³ și în visele diafane care scapă conștientizării în drumul nostru spre locul de muncă. El trăiește nemișcat, dar foarte adânc în interior, obosit și greu împovărat de umbra saturniană.

Permiteți-mi să ilustrez cu un exemplu personal. Din când în când tatăl meu râdea, făcea o glumă sau chiar fluiera. Încă din copilărie realizasem faptul că atunci când tatăl meu fluiera, situația era foarte sumbră. Însă, chiar de pe atunci, mi-am dat seama și de impulsul eroic prezent în el.

¹ *A death in the family*, p. 11.

² *Ibidem*, p. 15.

³ W. B. Yeats, „An Irish Airman Foresees His Death”, rândul 11, în *The Collected Poems of W.B. Yeats*.